מדרשת אוריה
אור התורה במרכז

האמת והשלום
בספר יונה
הרב שוקרון

מצודת דוד

יונה א

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶּן־אֲמִתַּי
לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה
וְקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי:

רש"י

(ג) לברוח תרשישה. יש שמו מנשים והוא לשון כעס, כמו מכרם לי אל תים, שמין הסכינה בפומא למרן, כמר מכרם לו הקב"ה מיך ים לי שלושים כיומא דך לשלום מאריך ולהיטלך מפס. משל לעבד כהן שכרם מן רבו וככנס לבית הקברות, אמר להם יש לי עבדים כיומא דך לשלום מאריך ולהיטלך מפס. אף אני מיום שברא הקב"ה את העולם לא ראיתי אדם שמבקש לברוח מן הנעימים (מכילתא): ויתן שכרה.

(ג) לברוח תרשישה. הוא חוץ לארץ, מקום שאין הנבואה שורה על הנביאים. וזהו שאמר מלפני ה', ורוצה לומר מהמקום שהוא לפני ה' והוא ארץ ישראל, שהוא מקום קיבול הנבואה, כי פחד פן יבוא לו הנבואה עוד פעם, ויפרש מה יקרא ויזכרח ללכת. ועל כי העמדת נינוה היה רצה לישראל, לכן לא היה חפץ להיות שליח בדבר, כי היה טוב בעיניו שיעמדו ברשעם ויאבדו ולא יהיו לשטן לישראל. ורבותינו ז"ל אמרו שחס יונה שהנה העכו"ם קרובי תשובה הם, ויחייבו ז ישראל שאינם ממהרים לשוב: וירד יפו. מק שפורשים שם הספינות: באה תרשיש. היתה מוכ ללכת ולבוא לתרשיש: ויתן שכרה. הקדים לי שכרה תחילה, ולא עוד אלא שנתן שכר הספינה, למען תמהר ללכת: לבוא עמהם. עם אנ הספינה:

מכילתא יב בא

אלא

אמר יונה אלך בחוצה לארץ מקום שאין השכינה שורה ובגלית שהגויים קרובים לתשובה הן שלא לחייב את ישראל. משל לעבד כהן שברח מרבו אמר אלך לבית הקברות מקום שאין רבי יכול לבא אחרי. אמר לו רבו יש לי כיוצא בך. כך אמר יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובין לתשובה הן שלא לחייב את ישראל אמר לו הקב"ה יש לי שלחין כיוצא בך שנאמר וה' הטיל רוח גדולה אל הים. נמצאת אתה אומר שלשה נביאים הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן. ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן. ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר נחנו פשענו ומרינו וגו' (איכא ג) לכך נכפלה נבואתו שנאמר ועוד (יוסיף) [נוסף] עליהם דברים (ירמיה לו). אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות וגו' (מלכים א יט) ומה נאמר ויאמר לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו' ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך שאין ת"ל לנביא תחתיך אלא שאי אפשי בנבואתך. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. שנאמר ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר (יונה א) שנית (ודבר) [נדבר] עמו לא שלישית. רבי יונתן

רד"ק

(א) ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיתי לאמר. זה הנביא לא ראינו נבואה כתובה לו אלא זו שניבא על נינוה, אבל מצאנו לו נבואה אבל לא נכתבה, שכתוב בספר מלכים (ב יד כה) הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה, כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר. ויש בדבר הזה מחלוקת בדברי רז"ל אמרו יונה תבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב, רוצה לומר חשש לכבוד ישראל, לפיכך ברח לחוצה לארץ שאינה מקום נבואה, כדי שלא ישלחהו האל יתברך לנינוה, שידע שיהיו קרובי תשובה ויהיה בזה עונש לישראל, ולא חשש לכבוד האל יתברך, וזהו מה שנאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה שנית, שנית דבר עמו ולא שלישית. והקשו ולא והא כתיב אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא, ותרצו על עסקי נינוה לא דבר עמו אלא פעם שנית ולא שלישית, ומהם אמרו לא דיבר עמו אלא בדבר נינוה ולא בדבר אחר אלא פעם שנית ולא שלישית. ומה שאמר אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי, רוצה לומר כמו שנתהפך להם בנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נתהפך להם מרעה לטובה. ונביא זה היה משבט זבולון מן הנראה, כי גת החפר היה שם עירו, ובחלק זבולון היה, כמו שכתוב גתה חפר עתה קצין (יהושע יט יג). ויש לשאול למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקדש, וכולה על נינוה שהיתה מאומות העולם ואין בו זכר לישראל, ואין בכל הנביאים זולתה כמוה. ונוכל לפרש כי נכתבה להיות מוסר לישראל, שהרי עם נכרי שאינם מישראל היה קרוב לתשובה, ובפעם הראשונה שהוכיחם הנביא שבו בתשובה שלימה מרעתם, וישראל מוכיחים אותם הנביאים השכם והערב ואינם שבים מרשעם. ועוד להודיע הפלא הגדול שעשה האל יתברך עם הנביא, שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות וחי, ועוד שהקיאו הדג, ועוד ללמד שהאל יתברך חומל על בעלי תשובה מאיזה עם שיהיו ומחל להם, וכל שכן כשהם רבים:

(ב) קום לך אל נינוה. וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. ולא כתב מה יקרא עליה, אלא ממה שקרא עליה בסוף (לקמן ג ד) ונינוה נהפכת, למדנו כי זאת הקריאה אמר לו שיקרא עליה: כי עלתה רעתם לפני. למד כי האל יתברך משגיח אף באומות העולם כשתגדל רעתם בחמס, וכן בדור המבול (בראשית ו יא) ובאנשי סדום (שם יח כ) כי מלאה הארץ חמס, והחמס מפסיד היישוב והאל יתברך רוצה ביישוב העולם, אבל בשאר עבירות אינם חשובים לפניו שישגיח עליהם אלא בישראל לבדם, כמו שאמר רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, כמו שפירשתי בנבואת עמוס (ג ב):

(1)

גיא

(א) ויהי דבר ה' אל יונה. אמרו חז"ל (בפרק החליל) שיונה בן אמתי היה מצד אמו משבט אשר והוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו, ושאליהו החייהו, ומצד אביו היה משבט זבולון כמו שנאמר בספר מלכים (כ' יד כה) יונה בן אמתי אשר מגת החפר, וגתה חפר היה בגבול זבולון (יהושע יט יג), מבואר במלכים שם שהוא היה אשר משח את יהוא (כמו שאמרו חז"ל), והוא ניבא לירבעם בן יואש שישיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד נחל הערבה, וכל זה לא הועיל כי ישראל לא שבו בתשובה עד שהיו מוכנים לילך בגלות על ידי מלך אשור, וכבר היה אשור מושל עליהם, לכן אמר לו ה'. (ב) קום לך אל נינוה וקרא עליה. שישובו בתשובה ולא היה השליחות בשביל נינוה כי לא מצאנו שישלח ה' נביא מישראל להשיב את העכו"ם בתשובה, כי לא דבקה השגחת ה' לשלוח נביא רק בישראל, רק כי היתה ההשגחה על נינוה בשביל ישראל אחר שאשור הוכן להיות שבט אפו של ה' לרדות בו את ישראל שנתחייבו למקום, רצה ה' להשיבם בתשובה כדי שיהיו מוכנים למלאת גזרתו על ישראל, וגם כדי שלא יאמר המתלונן למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו, רצה ה' להראות שאשור יש לו זכות יותר מישראל שהם שמעו לדברי הנביא ועשו תשובה וישראל הקשו ערפם משמוע, וכאשר ידע יונה כי משליחות זה תצמח רעה לישראל, לכן חשב מחשבות בל ילך בשליחות זה, ובחר יותר לאבד את עצמו בים משיהיה הוא המסבב רעה לישראל. וכבר כתב הרב יצחק אברבנאל שמטעם זה אמרו חז"ל שיונה תבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב ושנתן נפשו עבור ישראל, (כמו שאמרו במכילתא פרשת בא), כי בזה היה תלוי הצלת ישראל וכבודם בשני הטעמים הנזכרים. והנה בפעם הראשון לא שלח על ידו נבואה מיוחדת כמו בפעם השני שאמר לו קרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך שהוא מה שקרא עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת, שאז לא נחתם עדיין גזר דינם זה, ולא שלחו בתורת נביא מודיע גזרת עליון, שאם היה שולחו בענין כזה לא היה עובר על דברי ה', שנביא הכובש נבואתו חייב מיתה. רק אמר לו קרא עליה סתם, היינו שיקרא באזניהם דברי מוסר ותוכחה להשיבם מעונותיהם, וביאר לו כי עלתה רעתם לפני. שעת תרבה הרעה במדה גדושה תעלה הרעה לפני ה' לקטרג, ואז בא רעתם וקטרגה עליהם, ובעת יחתם גזר דינם אז תרד הרעה שהיא הגזרה הנחרצה ואז עדיין לא נחרץ גזר דינם, רק

ביאור הענין

הרעה קטרגה עליהם, ושלחו להוכיחם, לא להודיעם גזר דינם, ולכן חשב יתה שבזה אינו בכלל נביא הכובש נבואתו כי לא נשלח לנבואת רק להוכיח ועובר רק על מצות עשה שצוהו ה' להוכיח, ולכן. (ג) ויקם יונה לברוח תרשישה. באשר התירא פן ישלחהו שנית וישם דבר נבואה בפיו שילך בתורת נביא, שאז יהיה מוכרח ללכת, לכן הקדים לברוח מלפני ה', וכבר השקיף הרב יצחק אברבנאל שיש הבדל בין מפני ה' ובין מלפני ה', שמפני ה' יאמר על ידיעתו והשגחתו ואיך יוכל לברוח מהשגחת ה' ואנה מפניו יברח, אבל לפני ה' בא על הדבקות והשראת השכינה בהיותו עומד ומתהלך לפני ה' ודבק בו, ורצה לברוח לחוץ לארץ ששם אין השכינה שורה, ומשם לא ישלחהו לנבואת, והנה בחר לרדת דרך ים ולא לברוח לחוץ לארץ דרך המדבר, מפני שהנבואה תחול לפעמים גם בחוץ לארץ כשחל עליו הרוח פעם א' בארץ ישראל, כמו שנתבאר על מה שאמר ביחזקאל היה היה דבר ה' שניבא בחוץ לארץ מפני שניבא כבר בארץ ישראל, ואליהו בברחו המדברה מפני איזבל ראה מראות אלהים בהר חורב, לכן עלה אל האניה, שחשב שבעת יהיה באניה לא תחול עליו רוח ה', אם מפני שיודעי הים דעתם בלתי מתישבת מצער הים עד בואם ליבשה כמו שאמרו חז"ל, אם מפני שאז לא יתבודד באשר היו על האניה עובדי אלילים שכל זה תעכב כל תשרה השכינה עליו חה שאמר וירד בה לבוא עמהם תרשישה. שרצה לבוא עמהם בחברתם וכבר פירשו חז"ל שנתן שכר כל האניה כמו שאמר ויתן שברה. זה מבואר במה שאמר וימצא אניה באה תרשיש. שהיה ראוי לאמר אניה הולכת לתרשיש, רק שהאניה באה עתה מתרשיש, ודרך בעלי האניות שלא לשוב תיכף ביום בואם רק יעמדו כמה ימים עד ימצאו מכסת האנשים עוברי ים בדרך הזה שימלאו משכורת האניה, ומהר יונה לשלם שכר כל האניה, והיה לו בזה שתי כוונות, אם שתלך תיכף, ואם שלא ימצאו על האניה נפשות רבות, אחר שידע שהעוברים באניה יהיו בסכנה לא רצה שיאבדו נפשות רבות: (ד) וה' הטיל רוח גדולה אל הים. ביאר שהרוח הזה לא היה בטבע הים אז, כי לא היה אז העת לסער, רק ה' הטילו בהשגחה, ולפעמים תבא הסערה מן היבשה ואז ינשוב הרוח בצד אחד ויגרש הספינה לצד שכנגדו, ואז ימצא הרוח בכל שטח הים, אבל רוח זה עמד בעומק הים מן המים עצמם, שלפעמים תבא הרוח מתהום המים. והיה סביב הספינה הזאת, וכבר אמרו חז"ל שהאניות האחרות עברו בשלום כי

חזיון

אברבנאל

(א) ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי וגו' עד ויראו המלחים וגומר אמרו חכמים ז"ל בפרק החליל שיונה בן אמתי היה משבט אשר ושהוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו והוא היה אשר מת שהחיה אליהו אבל רבי יוחנן אמר שהיה משבט זבולון כי הוא ניבא על ירבעם בן יואש כמו שכתוב בספר מלכים כדבר ה' אלקי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר והמקום הזה בחלק זבולון היה כמו שכתוב משם גתה חפר אמר רבי לוי יפה למדנו רבי יוחנן אמו היתה מאשר ואביו מזבולון שנאמר זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו עד צידון ירך שיצא ממנו עד צידון היתה וכתיב וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש הוי והוא לחוף אניות יהיה מה שיהיה הגה אלישע הנביא סמכו לנביא ושלחו למשוח את יהוא בן נמשי ומפני שנתאמתו דבריו תמיד לכן נקרא בן אמתי ויצא לנו מזה שהוא היה ממלכות אפרים קודם שהחריב סנחריב את שומרון ואחר שהחריבו אנשי אשור את שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה שהיו מעבר לירדן וגם אחרי שגלו זבולון ונפתלי ואין ספק שהיו כל שאר השבטים הנשארים יראים ופוחדים ממלך אשור שלבוא על שומרון ויחריבה כאשר עשה לאחיהם

שכבר גלה ולהיות הפחד הזה בלב חכמיהם של ישראל לכן נמשך בענין יונה מה שמבאר בספור הזה הנה שהשם יתברך צוה ליונה (ב) שילך אל ניגוה העיר הגדולה ששם ישבו כסאות למלכי אשור והיא ראש מלכותם והרב רבי אברהם בן עזרא פירש עיר גדולה לאלקים שהיו אנשי נינוה תמיד יראי אלקים מימים קדמונים רק עתה בימי יונה התחילו לעשות הרע בעיני השם יתברך ולולי שהיו קודם לזה אנשים צדיקים לא היה השם יתברך מצוה לנביאו להישירים אבל זה אינו נכון ולא אמתי בעיני ופירוש עיר גדולה לאלקים יתבאר אחר זה: ואין ראוי לפרש וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני שהיה זה עצם הקריאה אבל אמר שיקרא עליה מה שגזר השם מההפכה אם לא ישובו בתשובה כי זה כולו נכלל באומרו וקרא עליה והוא על דרך קרא בגדון אל תחשוך שיוכיחם ויפחידם ושהיה זה לפי שעלתה רעתם לפניו יתברך ולא היה זה להיותו משגיח בהם בהשגחתו העליונה כמו בישראל ולישרם ולהציל מפגע אלא מפני שהיה גזור לפניו להחריב את מלכות ישראל שמרון ובנותיה מפני עוונותיהם על ידי אשור ולכן היה משחדל יתברך להצל את אשור מהרעה המעותדת לבוא עליהם בעבור ההמס אשר בלבותיהם כדי שיצטל אשור מהכליה ויהיה כלי זעמי של הקדוש ברוך הוא להחריב בו את ישראל וכמו שאמר הוי אשור שבט אפי וגומר ומפני זה רצה הקדוש ברוך הוא לישר את נינוה ראש מלכות אשמד דזה הטעם שליחות יונה אל נינוה לקרא אליה כי עלתה רעתם לפניו לא מאהבת השם אותם חשק בהם אלא כדי להצילם מהרעה כדי שיהיו מעותדים נכונים למועדי רגל של ישראל והותרה בזה השאלה הא': (ג) והנה יונה הבין אמתת הענין הזה ולכן גמר בלבו שלא ללכת בנינוה כדי שלא יצלו אנשי אשור מהכליה על ידו כי אין תהיה הליכתו סבה להציל את בני אשור ולהכרית את בני ישראל ואיכה יוכל ויראה ברעה אשר ימצא את עמו על ידי האשורים ומפני זה ברח מלפני ה' כלומר שרצה להתרחק מארץ ישראל המוכנת לנבואה בחשבו שאין הנבואה שורה בחוצה לארץ ובהיותו בארץ טמאה מחוץ לארץ הקדושה לא תחול עליו נבואה ולא תצוהו ללכת אל נינוה ולא לקרוא עליה את הקריאה כדי שלא יהיה הוא כלי ומצעי בהצלת אויביו ואם השי"ת רצה להצילם בעצמו יעשה כרצונו אבל לא באמצעות יונה ועל ידו ואחשוב שלזה כוונו חז"ל במה שאמרו במכילתא על הפסוק ועוד נוסף עליהם דברים שהוא בספר ירמיהו אמרו ג' הם א' תבע כבוד האב וכבוד הבן וא' תבע כבוד האב ולא כבוד הבן וא' תבע כבוד הבן ולא כבוד האב ירמיהו תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת לפי נכמלה נבואתו שנאמר ועוד נוסף עליהם דברי אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי לה' צבאות כי עברו ישראל את בריתיך מה נאמר שם ויאמר ה' שוב לדרכך דמשק ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך מה ת"ל תחתך אלא שאי אפשר בנבואתך יונה תבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב מה נאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה ב' לומר ב' נתדבר לו ג' לא נתדבר לו וכפי מה שביארתי תבע יונה כבוד הבן ולא כבוד האב בברחו מפני השם כדי שלא ללכת לישר את נינוה כי כחר שעצת ה' לא תקום והאשורים כרות יכרתון נכן אמרו במדרש א"ר יונתן לא הלך יונה אלא לאבד את עצמו בים שנאמר שאוני והטילוני אל הים וכן אתה מוצא באבות ובנביאים שנתנו נפשם על ישראל כמו שאמר במשה ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא ובדוד מהו אומר ויאמר דוד אל ה' הנה אנכי חטאתי וגו' תהי נא ידך בי ובבית אבי הנה המאמרים האלה כולם יעידון יגידון אמתת מה שביארתי לזה יסכים ג"כ מ"ש במכילתא שאמר יונה אלך חוצה לארץ לפי שאין שכינה נגלית שם למה לפי שהגוים קרובי תשובה הם וכדי שלא לחייב את ישראל

טו. אה' אֱלֹהִים — לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ כּוֹסוֹת דַּקִּים, אָמַר הַמֶּלֶךְ: אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין מִתְבַּקְּעִין, צוֹנֵן הֵן מַקְרִיסִין, וּמֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, עֵרֶב חַמִּין בְּצוֹנֵן וְנָתַן בָּהֶם וְעָמְדוּ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם בּוֹרֵא אֲנִי אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, הֲרֵי חֲטָיָה סַגִּיאִין; בְּמִדַּת הַדִּין, הֵיךְ הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד! בּאֶלָּא הֲרֵי אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהַלְוַאי יַעֲמֹד!

גור אריה

שיהיה עומד במידת הדין ושאין צריך למדת הרחמים, שהרי כך היה רצונו של מקום בתחלה לבראותו במידת הדין, מזה תראה שכך הוא חפצו ורצונו, רק מפני שאין העולם יכול להתקיים בראו במדת הרחמים, ואשרי לו מי שיכול לעמוד במדת הדין, ואין צריך לרחמים[58].

אמנם דבר זה הוא עיקר סוד סדר העולם, וידוע הוא, כי אף על גב שהקב"ה ברא העולם במידת הדין — קיום שלו אינו רק ברחמים[59], שאף שמים לא זכו בדין[60], כי כל הדברים הגשמים הם יוצאים מן הדין בצד שאינם בעלי צורה מופשטת[61], ואף המלאכים[62], ולפיכך לא היה להם קיום בדין אם לא שתף שם רחמים עם הדין, והבן דבר זה. ובבראשית רבה (יב, טו) לא אמרינן שם שעלה במחשבה לבראתו בדין, רק שנברא בשניהם[63], וזהו כמו שאמרנו, ולא כמו שפירש רש"י 'שעלה במחשבה':

[יד] **ולא נאמר ברא ה'.** כדכתיב לקמן (ג, ד) "ביום עשות ה'":

[טו] °**שעלה במחשבה.** ואם תאמר מה דהוה הוה, ומאי איכפת בזה אם כך עלה במחשבה, ויש לומו שבא להגיד לך שטוב הוא לאדם

[טז] **במדת הדין.** "אלהים" זה מדת הדין (ב"ר פ"ב, ג), שכן מספרו 'הוא דיין'[64], אבל שם של ד' מדת הרחמים (סס נג"ר), שכן באתב"ש עולה מספר שם ד' מצפץ[65], ומספרו 'ברחמים'. ועוד ששם בן ד' הוא שם העצם (רש"י להלן ג, ה) המורה על אמתתו, ואמתתו היא הטוב הגמור המשפיע לכל הנמצאים[66]:

(58) בפחד יצחק ר"ה מאמר ד אות יא כתב: "על המקולין אשר בהם שקלו את בשרו של רבי עקיבא נשאלה השאלה 'זו תורה וזו שכרה', ובאה על זה התשובה 'כך עלה במחשבה לפני' [מנחות כט:]. ומיסודו של הגר"א נתבאר לנו כי העליה במחשבה האמורה בכאן רומזת היא לזה שאמרו במע"ב כי 'בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שתף עמו מידת הרחמים'. מתוך דברי הגר"א אנו למדים כי גם בעולם שלנו, אשר בו נשתתפה מדת הרחמים למידת הדין — נמצא רישומו של עולם הדין שעלה במחשבה. ולפי"ז מחוור הוא למדי כי דקדוק העונש המיוחד לצדיקים הוא מיסורו של עולם הדין שעלה במחשבה". וזו כוונת הגו"א שכתב "ואשרי לו מי שיכול לעמוד במידת הדין", כי זוהי מדרגת הצדיקים. (59) וכן כתב בתפארת ישראל ספכ"ו [פא.], וז"ל: "וכמו שתמצא בכל הבריאה שיצאת לפועל בכח שם אלהים, שהוא מידת הדין, ואחר מע"ב נשתתף רחמים עם שם אלהים, כי שם [להלן ב, ד] מזכיר בריאה — ותיקון הבריאה ג"כ. כי עצם התולדה והיציאה לפועל בלבד נזכר בששת ימי בראשית, וכתוב שם אלהים בלבד, אבל עתה מזכיר היציאה לפועל וגם תיקון הבריאה, ולכך משתתף עם שם אלהים — שם רחמים". ובח"א לב"מ פח. [ג, נב.] כתב: "כי בבריאה נאמר בכל הפרשה אלהים — היינו לענין היציאה אל הפועל שהוא נברא מכח הדין, שהיה הדין נותן שיהיה נברא, ובדין נברא. אבל קיום עמידתו הוא מכח חסד. ודבר זה ביארו חכמים במה שאמרו 'ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מידת רחמים'. הרי לך ברור מאד, כי העולם נברא במידת הדין, אבל קיומו אי אפשר רק במידת הרחמים". וראה עוד בנתיב העבודה פי"ח [א, קלח:] שהזכיר ענין זה ברמיזה. (60) איוב טו, טו "הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו". ובחגיגה ה. למדו מפסוק זה את עומקו הנורא של הדין. ובגבורות ה' פ"ע [שכב:] כתב: "שאף שמים שייך בו חטא, דכתיב 'שמים לא זכו בעיניו', ר"ל כי אף שמים שהם גשמיים נכבדים וכים בתכלית הזכות — מצד שהם גשם לא זכו בעיניו, שאינם בלא חסרון כלל, שהגשם יש בו חסרון, וכיון שהם בעלי חסרון לא זכו בעיני השי"ת שהוא פשוט נבדל". (61) וכפי שכתב בח"א לב"מ פח. [ג, נב.]: "כי התחתונים הם בעלי גשם ובעלי חומר, ואין עמידה לחומר במשפט, לפי שהמשפט הוא שכלי, ואין עמידה לגשמי... רק מצד החסד... כי העולם הוא גשמי אינו בכח משפט ודין, רק הדבר השכלי". וכ"כ בנתיב גמ"ח פ"ה [א, קסד:]: "כי אי אפשר שיהיו התחתונים עומדים בדין". ובתפילת שחרית ליום ב' של ר"ה אומרים "ואיך יצדקו קרוצי גושיו במשפט". (62) איוב ד, יח "ובמלאכיו ישים תהלה", וראה בענין זה במו"נ ג, ס"פ יג. (63) לשון הב"ר "כך אמר הקב"ה אם בורא אני את העולם במידת הרחמים הרי חטייה סגיאין, במידת הדין היאך העולם יכול לעמוד, אלא הרי אני בורא אותו במידת הדין ובמידת הרחמים והלואי יעמוד". ולגו"א כוונת המדרש היא כי הבריאה עצמה היא במידת הדין, ואילו קיום הבריאה היא במידת הרחמים. (64) וראה דבריו להלן יח, כג, אות נח, ול, ו, אות ח. (65) כי האות יו"ד מתחלפת באות מ"ם, ואות ה"א בצד"י, ואות ו"ו בפ"א, וזהו "מצפץ", ומקורו בזוה"ק ח"ב רסב.. (66) וראה רש"י ר"פ ואתחנן [ג, כד] עה"פ "את גדלך" שפירש "זו מידת טובך, וכן הוא אומר [במדבר יז, יד] ועתה יגדל נא כח ה'". ובנתיב העבודה פי"ח [א, קלח.] כתב: "בעבור שמו הגדול — כי הפרנסה הוא קיום האדם, ושם הויה הוא שנותן הויה וקיום לעולם....ומפני כך זכר דוד במזמור 'הדו לה' כי טוב' [תהלים קלו] כ"ו פעמים 'לעולם חסדו', ובאחרונה שהשלים מספר כ"ו כנגד מספרו של שם הגדול זכר 'נותן לחם לכל

החלטה

בקשה לפי סעיף 3(ב) לחוק הסכמה לטיפול רפואי (קטין), התשכ"ז–1967, להורות על מתן הסכמה לביצוע ניתוח לתיקון עקמת בעמוד השדרה של הקטין.

רקע

הקטין, יליד 2.5.2011, אובחן בגיל 12 כסובל מעקמת בעמוד השדרה מסוג אידיופתי בעקום של 47 מעלות. הרופא המנתח, פרופ' אבי שלמוני, ממליץ על ניתוח מייצב בשיטת Harrington. הניתוח כולל חשיפת עמוד השדרה דרך חתך אחורי, הצבת מוטות מתכת ומיזוג חוליות. הסיכון לסיבוכים נוירולוגיים מוערך בכ-1%, והסיכון לזיהום בכ-3%. ההורים תומכים בניתוח; הקטין מתנגד.

דיון

לפי סעיף 3(ב) לחוק, רשאי בית המשפט לתת הסכמה במקום הסכמת הקטין אם "הניתוח דרוש לשם הצלת חייו או שלומו של הקטין". המבחן אינו מבחן הרצון, אלא מבחן הטובה: האם הניתוח עולה על הנזק הצפוי ממנו?

הקטין מתנגד מטעמים שאינם רפואיים: הוא חושש מהצלקת ומהשבועות הראשונים בבית החולים. חשש זה מובן ואנושי, אך אין הוא שיקול רפואי. הסיכון הנוירולוגי, גם אם נמוך, הוא ממשי, והנזק שעלול להיגרם – שיתוק – הוא בלתי הפיך. מנגד, עקמת של 47 מעלות בגיל ההתבגרות צפויה להחמיר ולגרום לכאבים כרוניים, לפגיעה בנפח הריאות ולמוגבלות תפקודית בבגרות.

החלטה

הבקשה מתקבלת. בית המשפט מורה על מתן הסכמה לביצוע הניתוח, בכפוף לכך שהקטין יקבל הסבר מותאם לגילו לפני הניתוח.

ניתנה היום, ט"ו באייר תשפ"ד, 14.5.2024.